

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Emma Adolfsson

I barnets och allmänhetens intresse

- om möjligheten för åklagare att under förundersökning
förhöra barn som bevittnat våld mellan föräldrar

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Lotta Maunsbach

Termin: HT 2013

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsning	7
1.4 Metod och material	8
1.5 Forskningsläge	9
1.6 Disposition	9
2 VIKTEN AV ATT LÖSA BROTT	11
3 BARNET I FOKUS	12
3.1 Familjerättsliga bestämmelser	12
3.2 Barnets bästa	12
4 BARNET ÄR BROTTSOFFER, MEN INTE MÅLSÄGANDE	14
5 FÖRUNDERSÖKNINGEN	15
6 FÖRHÖR UNDER FÖRUNDERSÖKNINGEN	17
6.1 Allmänt	17
6.1.1 Vem som kan höras	17
6.1.2 Hämtning till förhör	17
6.2 Förhör med barn	18
6.2.1 Allmänt	18
6.2.2 Hämtning till förhör	19
6.2.3 Förhör med barn som vittne till nackdel för den ena föräldern	19
7 ALTERNATIV TILL SAMTYCKE?	22
7.1 Förordnande av god man och omhändertagande enligt LVU	22

7.2	Lag (1999:997) om särskild företrädare för barn	23
8	ANALYS	24
8.1	Krävs, respektive bör det krävas, samtycke av vårdnadshavarna?	24
8.2	Vilka regleringar bör införas?	26
8.3	Vilka olika intressen bör vägas mot varandra?	28
8.4	Avslutande kommentarer och slutsatser	29
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	31

Summary

The fact that violence in intimate relationships most often takes place in someone's home, makes it difficult to prosecute the perpetrator in lack of witnesses. In one third of the cases regarding violence against women in intimate relationships, children are witnesses. Despite this, children are interrogated only in 18 % of these cases. The preliminary investigation is often closed because of the lack of sufficient evidence of the crimes.

Existing law regarding the possibility during the preliminary investigation to interrogate a child, who has witnessed violence between the parents, is uncertain. On the one hand, there is the opinion that the legal guardians have to give their consent to interrogating the child. On the other hand, there is the opinion that the rules about legal guardians in FB are not applicable in the situation, and because of this the parents do not have the right to decide in the matter. If consent from the parents is needed, the interrogation will never happen. The suspected parent does not consent to the interrogation of the child, because of their own interest in the investigation. Prosecutors seem to have the opinion that children should not be interrogated in regard of the child's interest. They imply that the interrogation puts the child in a conflict of loyalty, where it has to "choose" between the parents. Despite this, there are those who are of the opinion that in many cases, the child has a need to talk about the crime, and that it is in the child's interest that it is noticed and interrogated. The purpose with the essay is therefore to investigate the prosecutor's possibilities to interrogate a child in given situations, but also to critically inspect if existing law is satisfying.

In cases where the child is plaintiff, and one parent is suspected of crime against the child, the right to decide in the question of interrogation is moved to a special predecessor for the child. As a result of this, the legal guardians of the child cannot decide if the child will be interrogated.

Children who have witnessed violence in intimate relationships are by law victims of crime in the same way that children that are directly exposed to violence. Preparatory work notices the child that is witness to violence between the parents, and says that this child in many cases suffers the same harm that the child that is directly exposed to violence. Despite this, difference is done between these categories of children. The child that is witness to violence is not by law plaintiff, and can therefore not be assigned a special predecessor.

Because of the lack of writing about children witnessing violence in intimate relationships, the amount of material is very brief. Focus in preparatory work as well as in literature is the child as plaintiff. Despite that the material foremost regards the child as plaintiff, interesting discussions are held about children in investigations where the parent has their own interest. A big part of the essay therefore has its foundation in this material.

I come to the conclusion that existing law demands consent from legal guardians in order to interrogating children who have witnessed violence between their parents. Preparatory work and most opinions in literature

indicate this. However, I am of the opinion that this is unreasonable, and that the parents right to decide in the matter should be moved to someone else. My proposals are either to change the child's legal status to plaintiff, and thereby enable a special predecessor to decide in the matter, or to move the right to decide to the leader of the preliminary investigation. In this way, anyone with interest in the investigation cannot dispose of the right to decide whether an interrogation should be held. This seems to me more reasonable, because a suspect can never dispose of the right to decide whether for example a raid should be done during the investigation. By enabling interrogation with the child, that never would be held if the legal guardians were the ones to decide, it provides base for solving a crime that otherwise is very hard to prove.

I am of the opinion that even if the legal guardians are not in dispose of deciding in the matter, it does not mean that the child always should be interrogated. Regards are to be taken to the child's interest, and should be put into relation to the multitudes interest of getting crimes solved. I believe that these two interests in many cases coincide. I also believe that it often follows more positive consequences, and therefore it is in the best interest of the child, that it is interrogated. When a child has witnessed violence in intimate relationships, it does not live under circumstances that are to the child's interest. To improve the child's situation the parent must be prosecuted. By enabling interrogation, it is possible to help a child that by law is a victim of crime, and therefore is in need of support.

Sammanfattning

Det faktum att våld i nära relationer oftast utspelar sig inom hemmets fyra väggar gör att det följer svårigheter. Bristen på vittnen gör det besvärligt att få gärningsmannen lagförd. I en tredjedel av alla fall med våld mot kvinnor i hemmet bevittnar dock barn brottet. Trots detta förhörs barn som vittne endast i 18 % av dessa fall. Förundersökningen läggs ofta ner eftersom tillräckliga bevis inte föreligger för att styrka sådana brott.

Gällande rätt avseende möjligheten att under förundersökningen höra barn som vittne till våld mellan föräldrarna är oklar. Å ena sidan finns uppfattningen att vårdnadshavarna måste ge sitt samtycke till förhör med barnet. Å andra sidan finns uppfattningen att vårdnadsreglerna i FB inte är aktuella vid bedömningen, och att föräldrarna därmed inte har att förfoga över rätten att besluta i frågan. Om samtycke från föräldrarna krävs, kommer förhör inte till stånd. Den misstänkte föräldern samtycker inte till att barnet hörs eftersom ett förhör med barnet går emot dennas egna intresse i utredningen. Åklagare verkar dessutom många gånger vara av uppfattningen att barn inte bör höras med hänsyn till barnets bästa. De menar att förhöret försätter barnet i en lojalitetskonflikt där detta tvingas ”välja” mellan föräldrarna. Det finns dock de som menar att barnet i många fall har ett berättarbehov, och att det är till barnets bästa att detta uppmärksammas och förhörs. Syftet med uppsatsen är därmed att undersöka möjligheterna för åklagare att höra ett barn i ovan angivna situationer, men också att kritiskt granska om gällande rätt är tillfredställande.

I fall där barnet är målsägande, och en förälder är misstänkt för brott mot barnet, har bestämmanderätten om frågan om förhör ska komma till stånd, genom lag flyttats till en särskild företrädare för barnet. På så sätt kan vårdnadshavaren inte förfoga över rätten att besluta om utredningsåtgärden.

Barn som är vittne till våld i nära relationer är enligt lag brottsoffer på samma sätt som barn som är direkt utsatta för våld. Förarbeten synliggör barn som bevittnar våld mellan föräldrarna, och menar att detta barn i många fall lider samma skada som det barn som är direkt utsatt för våld. Trots detta görs skillnad dem emellan då barn som vittne inte erhåller målsägandestatus, och därmed inte kan förordnas en särskild företrädare.

Då det inte finns mycket skrivet om barnet som vittne till våld mellan föräldrarna, utan fokus i såväl förarbeten som doktrin legat på barnet som målsägande, är materialet mycket knapphändigt. Trots att materialet främst rör barnet som målsägande, förs intressanta resonemang angående barn i utredningar där föräldern har eget intresse. Mycket av uppsatsen har därför sin grund i detta material.

Jag kommer till slutsatsen att gällande rätt stadgar att samtycke krävs av vårdnadshavarna till förhör under förundersökningen med barn som bevittnat våld mellan föräldrarna. Förarbeten och de flesta åsikterna i doktrin tyder på detta. Jag är dock av uppfattningen att detta är orimligt, och att denna beslutanderätt som föräldrarna besitter bör flyttas till annan. Mina förslag är att antingen ändra barnets rättsliga status till målsägande, och därmed möjliggöra att bestämmanderätten ligger hos särskild företrädare för

barnet, eller att förflytta rätten till förundersökningsledaren. På så sätt förfogar inte någon med intresse i utredningen att besluta om utredningsåtgärd får vidtas. Detta är mer rimligt, eftersom en misstänkt aldrig kan förfoga över rätten att besluta om annan utredningsåtgärd får vidtas, till exempel husrannsakan. Genom att möjliggöra förhör med barnet, som inte kommer till stånd om vårdnadshavaren förfogar över åtgärden, skapas förutsättningar för att lösa ett brott som annars är mycket svårt att styrka.

Vidare menar jag att förflyttningen av beslutanderätten inte alltid betyder att barnet ska förhöras. Hänsyn ska tas till barnets bästa, som bör sättas i förhållande till allmänhetens intresse av att få brott lösta. Jag menar att dessa båda intressen många gånger sammanfaller. Jag anser också att det ofta följer fler positiva konsekvenser, och därmed är till barnets bästa, att det förhöras. När barnet bevittnat våld i hemmet lever det inte under förhållanden som får anses vara till barnets bästa. För att förbättra barnets situation krävs det att föräldern blir åtalad. Genom att möjliggöra förhör skapas därmed förutsättningar för att hjälpa ett barn som enligt lag betraktas som brottsoffer, och således är i behov av stöd.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Dnr.	Diarienummer
Ds	Departementsserien
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FN	Förenta Nationerna
FuK	Förundersökningskungörelse (1947:948)
JO	Justitieombudsmannen
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar
St.	Stycke
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Enligt en rapport från Brå är 24 % av alla rapporterade våldshändelser hänförliga till en nuvarande eller tidigare partner.¹ I en annan rapport, framgår att i nästan hälften av alla fall med dödligt våld mot kvinnor, utövas våldet av en man med nära eller med tidigare nära relation till kvinnan.² 80 % av dessa våldsutövningar sker antingen i det gemensamma hemmet eller i någon av parternas bostad.³ Det faktum att våldet utövas inom fyra väggar, gör brottet inte bara svårt för utomstående att ingripa i, utan också svårt att lagföra i brist på ögonvittnen.⁴

I flera av Brå:s rapporter uttrycks mäns våld mot kvinnor i nära relationer vara ett allvarligt samhällsproblem som samhället har att utreda och lagföra.⁵ Trots detta läggs tre fjärdedelar av dessa anmälda brott ner.⁶

Brå uppger vittnen som den viktigaste faktorn för uppklärande av brott.⁷ Förutsättningen är då att vittnena faktiskt förhörs.⁸ I en tredjedel av alla fall med våld mot kvinnor i nära relationer befinner sig barn i hemmet, och utgör oftast de enda vittnena till händelserna.⁹ Trots detta genomförs förhör med barnen i dessa situationer endast i 18 % av fallen.¹⁰ Anledningen till åklagarnas försiktighet att förhöra barnen beror dels på att ett sådant förhör möjligen står i strid med barnets bästa, dels på den generella föreställningen att vårdnadshavarna besitter bestämmanderätt när det gäller frågan om barnet ska vara tillgängligt för förhör. Då den ena föräldern är misstänkt, motsätter sig denna troligen att förhör genomförs med barnet. Det verkar också finnas en utbredd uppfattning att barnet inte bör sättas i lojalitetskonflikt mellan föräldrarna.¹¹

Viktigt att uppmärksamma redan i inledningsfasen av denna uppsats är att barn som bevittnar våld mellan föräldrar anses befinna sig i en så pass utsatt situation att de betraktas som brottsoffer i lag, dock utan att erhålla målsägandestatus.¹² Närmre om kategoriseringen redogörs för i avsnitt 4.

---

¹ Brå 2008:23, s. 130.

² Brå 2007:6, s. 16.

³ Brå 2007:6, s. 25.

⁴ Brå 2008:25, s. 22.

⁵ Se t.ex. Brå 2007:6, s. 6 samt Brå 2008:25 s. 15.

⁶ Brå 2008:25, s. 15.

⁷ Brå 2008:25, s. 25-26.

⁸ Brå 2008:25, s. 35.

⁹ Brå 2008:25, s. 22.

¹⁰ Brå 2008:25, s. 32.

¹¹ Azad & Christiansson, SvJT 2012, s. 754.

¹² 5 kap. 11 § SoL.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det finns olika åsikter om vad som utgör gällande rätt. Som uppsatsen visar finns ett praktiskt problem eftersom åklagarna uttrycker tveksamheter om hur de ska förhålla sig till utredningsmöjligheten att förhöra barnet som vittne. Förutom de olika åsikterna rörande frågan *om* det krävs vårdnadshavarnas samtycke till förhör med barnet under förundersökningen (vilket troligen inte ges av den misstänkte vårdnadshavaren), står det också oklart *i vilka fall* åklagaren bör höra barnet utan vårdnadshavarnas samtycke. Syftet med denna uppsats är således att utreda åklagarens möjligheter att hålla förhör med barnet under förundersökningen vid misstanke om våld mellan föräldrarna. Detta gör jag med utgångspunkt i följande frågeställningar:

- Har, respektive bör, åklagare ha möjlighet att förhöra barn under förundersökningen som vittne till våld i nära relationer utan vårdnadshavarnas samtycke?
  - o Finns det tillfredställande alternativa vägar för att kringgå bristen på samtycke från vårdnadshavarna?
  - o Vilka regleringar bör lämpligen införas?
- Vilka intressen är relevanta att ta hänsyn till, vid frågan om förhör med barnet ska hållas, i fall då barnet tvingas ”välja sida” mellan vårdnadshavarna? Hur bör dessa intressen vägas mot varandra?

1.3 Avgränsning

Genom lag (1999:997) om särskild företrädare för barn, har möjligheten att höra barn som målsägande mot vårdnadshavarnas samtycke fått direkt lagstöd, i fall där en vårdnadshavare är misstänkt för brott mot barnet. Problemet kvarstår dock gällande huruvida förundersökningsledaren får, och i så fall under vilka förutsättningar, förhöra barn som vittne utan vårdnadshavarnas samtycke vid våld mellan vårdnadshavarna. Således fokuserar denna uppsats på barnet som *vittne* till våld i nära relationer, inte som *målsägande*. Den ovan nämnda lagen presenteras dock i korthet (se avsnitt 7.2), då argument kan härledas från denna som är aktuella även för frågan om förhör med barnet som vittne. Notera även att det finns särskilda regler om förhör med barnet som misstänkt, vilka inte behandlas här.¹³

Vidare avgränsas uppsatsen till att behandla *förundersökningen* i straffprocessen. Att kalla barn som vittne vid *huvudförhandling* innefattar andra problem, vilka inte behandlas här.

De aktuella brotten för uppsatsen gäller *våldsbrott i nära relationer*. Problemen är här mer svårhanterade än om barn bevittnar ett våldsbrott mellan två för denna okända personer. Ett sådant brott är av annan karaktär, och barnets vårdnadshavare har troligen inget eget intresse i utredningen.

I den del av uppsatsens analys som behandlar vilka regleringar jag anser bör införas (avsnitt 8.2) vill jag här specifikt påpeka att jag *inte* berör om

---

¹³ Se lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

barn som vittne till våld i nära relationer *kan* falla under målsägandebegreppet. Denna fråga är i sig så komplicerad att den ensam kan vara föremål för utredning. Jag nöjer mig således med att konstatera att förändring av barnets rättsliga status till målsägande, om detta är möjligt enligt gällande rätt, kan vara en tillfredställande lösning på min frågeställning om lämpliga regleringar.

Notera att jag endast redogör för FB:s, RB:s samt FuK:s bestämmelser i den mån de är relevanta för besvarandet av mina frågeställningar. Vidare diskuteras i avsnitt 7.1 möjligheten till ett LVU-förfarande som ett alternativ till föräldrars samtycke. Trots detta behandlas inte de *lagliga förutsättningarna* för tvångsomhändertagandet i större utsträckning än vad som krävs för uppsatsens syfte.

Slutligen vill jag understryka att jag i den fortsatta framställningen använder begreppen vårdnadshavare och förälder synonymt, trots att dessa i realiteten inte alltid sammanfaller.¹⁴

1.4 Metod och material

I denna uppsats används en traditionell juridisk metod, vilken har sin utgångspunkt i rättskällorna. Lehrberg anger att den juridiska metoden sker i sex steg: identifieringen av de juridiska problemen, upptäckten av de relevanta rättsreglerna, tolkningen av rättskällorna, identifieringen av rekvisiten i rättsreglerna, preciserandet av rekvisitens innebörd med hjälp av rättskällorna samt slutligen att självständigt göra avvägningar med hänsyn till ändamålet.¹⁵ Den traditionella juridiska metoden omfattar bland annat rättskälleläran. I rättskälleläran ingår lag och andra författningar, förarbeten, rättspraxis och doktrin.¹⁶

Uppsatsen bygger på ett kritiskt perspektiv, där jag granskar om de tidigare nämnda praktiska problemen för åklagaren faktiskt är lösta enligt gällande rätt. Om så inte är fallet – hur bör de bäst lösas? Om så är fallet – är lösningen tillfredställande? Frågeställningarnas svar är beroende av olika intressen som ska vägas emot varandra, bland annat barnets bästa och allmänhetens intresse av att få brott lösta. Avvägningen är ett uttryck för det anammade kritiska perspektivet.

Trots att jag använder mig av den traditionella juridiska metoden, där rättskällorna till stor del står i centrum, frångås rättskälleläran till viss del. Eftersom förhållanden under förundersökning inte är föremål för rättspraxis, är studier av denna rättskälla av naturliga skäl inte möjliga.

Förutom brist på praxis, är materialet rörande förhör med barn som *vittne* vid brott i nära relationer knapphändigt. Litteraturen har fokuserat på barnet som *målsägande*, oftast som offer för sexualbrott. Detta material redogörs således för i viss omfattning för att identifiera argument till grund för besvarandet av frågeställningarna.

Trots avsaknaden av såväl rättspraxis som relevant litteratur kvarstår faktum att problemen existerar, och att det är av vikt att dessa utreds. Jag

---

¹⁴ 6 kap. 2 § 1 st. FB.

¹⁵ Lehrberg 2010, s. 39.

¹⁶ Lehrberg 2010, s. 31.

vill därför betona att bristen på material inte får hindra en utredning av faktiska problem, som i den aktuella situationen.

Uppsatsens problem behandlas främst utifrån lagförarbeten. Dessa förarbeten berör dock inte barnet som vittne, men är av relevans för att illustrera hur lagstiftaren i olika kontexter tar hänsyn till barn under rättsprocesser.

Förutom förarbeten behandlas i hög grad ett beslut av JO. Beslutet tillkom innan lag (1999:997) om särskild företrädare för barn (som löst problemet om förhör med barn som *målsägande*, se avsnitt 7.2), och ligger till stor del till grund för lagen. Beslutet är relevant eftersom det bearbetar samtyckesproblematiken angående förhör med barn. Förvisso rör beslutet barnet som målsägande vid sexualbrott begånget av närstående, inte barnet som vittne. Problematiken var dock densamma med barnet som målsägande innan den tidigare nämnda lagen tillkom. JO:s resonemang samt Riksåklagarens yttrande till beslutet är således till viss del relevant även då barnet är vittne.

Vidare används litteratur i stor utsträckning, dels i syfte att redogöra för grunderna för förundersökning och förhör, dels som uttryck för olika åsikter om problematiken. Notera att även andra källor har bidragit till uppsatsens framväxt, vilka redogörs för under uppsatsens förlopp och i käll- och litteraturförteckningen.

1.5 Forskningsläge

Som ovan nämnts finns i de olika rättskällorna (undantaget rättspraxis) mycket skrivet om barnet som *målsägande* och *misstänkt*. För dessa båda fall finns nu särskilda lagar som även reglerar förhöret under förundersökningen.¹⁷ Däremot berörs barnet som *vittne* endast i fåtalet fall, och då bara i ett par meningar. I dessa fall är det inte heller begränsat till barnet som bevittnat brott där vårdnadshavarna har egna intressen, och därmed motsätter sig förhör. Då dessa fall i realiteten innebär tveksamheter för åklagarna finns ett stort behov av bidrag från forskningen.

1.6 Disposition

I syfte att uppmärksamma argument för att allmänheten har ett intresse av att brott ska lösas, redogörs först för intentionerna för kriminalisering i *avsnitt 2*. I *avsnitt 3* står barnet i fokus genom en kort redogörelse för de familjerättsliga bestämmelserna samt företeelsen barnets bästa. Vidare uppmärksammas i *avsnitt 4* att barnet i de aktuella fallen betraktas som brottsoffer, men inte som målsägande, samt vad detta innebär för barnets ställning. I *avsnitt 5* redogörs för de grundläggande bestämmelserna om förundersökningen, i den mån de är relevanta för uppsatsen. Detta följs av en redogörelse om förhör under förundersökningen i *avsnitt 6*. I detta avsnitt behandlas de allmänna reglerna om förhör, men också de särskilda om

---

¹⁷ Lag (1999:997) om särskild företrädare för barn samt lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

förhör med barn samt förhör med barn till nackdel för den ena föräldern. I *avsnitt 7* redogörs mycket kort för möjliga alternativ till samtycke från vårdnadshavarna. Slutligen, i *avsnitt 8*, sker en analys utifrån de tidigare angivna frågeställningarna.

2 Vikten av att lösa brott

I syfte att uppmärksamma argument för allmänhetens intresse av att få brott lösta och gärningsmän straffade för oönskat beteende, ska här kort redogöras för de grundläggande syftena med kriminalisering.

Kriminalisering av beteende är ett politiskt beslut. Straffet är därmed ett uttryck för de värderingar som lagstiftaren står för, och har till syfte att motverka ett icke accepterat beteende. Det är genom klassificeringen av beteendet som *brott* som lagstiftaren framhåller att ett visst handlande eller en viss underlåtenhet är förkastlig i samhället, och därmed bör straffas. Straffet utgör således ett styrmedel för staten att reglera samhället efter önskat förhållningssätt.¹⁸ Kriminaliseringens syfte är därmed bland annat vad man kallar allmänpreventivt. Detta uppnås genom att hotet om straff påverkar medborgaren, dels genom avskräckning, dels genom vane- och moralbildning. Hotet om straff förutsätter dock att straffet också utdöms och verkställs i det enskilda fallet. I annat fall riskerar hotet att bli intetsägande och verkningslöst.¹⁹

---

¹⁸ SOU 1992:61, s. 104-105.

¹⁹ Asp m.fl. 2013, s. 31-35.

3 Barnet i fokus

3.1 Familjerättsliga bestämmelser

Personer under 18 år är omyndiga,²⁰ och står som utgångspunkt under vårdnaden av båda föräldrarna.²¹ Att vara vårdnadshavare innefattar både rättigheten och skyldigheten att besluta i frågor som rör barnets personliga angelägenheter.²² Om det finns två vårdnadshavare ska besluten tas av dessa båda gemensamt.²³ Vårdnadshavarna ska genom sina beslut ta hänsyn till barnets egna synpunkter och önskemål i takt med barnets stigande ålder och mognad.²⁴

Om föräldrarna är vårdnadshavare är de normalt sett också förmyndare för barnet.²⁵ Förmyndarna företräder barnet om ingenting annat stadgas i lag.²⁶ Dessa intar bland annat ställning som barnets ställföreträdare i processer.²⁷ Som ställföreträdare för de barnets talan,²⁸ då omyndiga ej har processabilitet²⁹ och därmed ej kan föra sin egen talan i rättsprocesser.³⁰

3.2 Barnets bästa

Enligt artikel 3 i FN:s barnkonvention³¹ som gäller i Sverige, ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn.³² Detta innefattar även åtgärder utanför familjerätten.³³ Barnets bästa ska alltid vara ledande, men inte alltid ges företräde framför andra intressen. Om annat intresse ges företräde ska en prövning av de olika intressenas förhållande ha genomförts av den beslutande myndigheten eller motsvarande organ.³⁴ Ett annat intresse som kan ges företräde i vissa fall är det allmänna samhällsintresset.³⁵

Barnets bästa varierar bland annat över tid, mellan platser och sammanhang, men också utifrån det enskilda barnet. Begreppet ska därmed

---

²⁰ 9 kap. 1 § FB.

²¹ 6 kap. 2 § 1 st. FB.

²² 6 kap. 11 § FB.

²³ 6 kap. 13 § 1 st. FB.

²⁴ 6 kap. 11 § FB.

²⁵ 10 kap. 2 § 1 st. FB.

²⁶ 12 kap. 1 § 3 st. FB.

²⁷ Mattsson 2002, s. 183-184.

²⁸ 11 kap 1 § 2 st. RB.

²⁹ Motsvarandra rättshandlingsförmåga. Se Saldeen 2013, s 299-300.

³⁰ 9 kap. 1 § FB samt Saldeen 2013, s. 299-300.

³¹ FN:s konvention om barnets rättigheter antagen av FN:s generalförsamling 20 november 1989.

³² Detta gäller oberoende av om beslutet härrör från offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, se artikel 3.

³³ SOU 1997:116, s. 126-127.

³⁴ SOU 1997:116, s. 129.

³⁵ SOU 1997:116, s. 137.

inte betraktas vara statistiskt.³⁶ Vad som utgör barnets bästa definieras inte, men vägledning kan finnas utifrån barnets rätt att själv komma till tals som anges i artikel 12. Enligt denna ska barnets egen vilja beaktas i de frågor som rör barnet i förhållande till dess mognad och ålder. Detta perspektiv (barnets subjektiva), tillsammans med vetenskap och erfarenhet, anses konstruera barnets bästa.³⁷

---

³⁶ SOU 1997:116, s. 131.

³⁷ SOU 1997:116, s. 134.

4 Barnet är brottsoffer, men inte målsägande

Barn som är vittne till brott mellan närstående anses inte falla inom begreppet *målsägande*,³⁸ men är ändå *brottsoffer* enligt 5 kap. 11 § SoL. Detta innebär att barnet kan ha rätt till brottsskadeersättning i enlighet med 4a § brottsskadelagen (1978:413), då brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos barnet i förhållande till en närstående person. Det bör påpekas att psykisk påverkan på barnet i det enskilda fallet inte behöver fastställas. Det räcker att sådan påverkan typiskt sett brukar uppstå vid det aktuella brottet för att förutsättning för brottsskadeersättning ska vara för handen.³⁹

Enligt förarbetena till dessa bestämmelser framhålls att barn som bevittnat våld mellan närstående kan vara i behov av samma stöd som barn som är utsatta för våld, och att de således ska betraktas som brottsoffer.⁴⁰ Många barn lider psykiskt av att bevittna våld i hemmet, då de inte kan förhindra det.⁴¹ Utredningen framhåller vikten av att synliggöra dessa barn i syfte att de ska kunna få stöd, dels i form av socialtjänstens hjälp att bearbeta händelsen (genom bestämmelsen i SoL), dels i form av ekonomisk ersättning (genom brottsskadeersättning).⁴²

En förutsättning för att barnet ska kunna erhålla brottsskadeersättning är att det finns en dokumentation om barnets närvaro vid brottets genomförande. För att denna förutsättning ska vara uppfylld krävs oftast att förhör har genomförts med barnet som styrker att barnet bevittnat brottet.⁴³

Att barn som vittnen till våld mellan föräldrarna inte anses vara målsägande, innebär att de går miste om möjligheten att tillförordnas särskild företrädare enligt lag (1999:997) om särskild företrädare för barn (se avsnitt 7.2). Tillämpligheten av lagen förutsätter att barnet intar ställning som målsägande.⁴⁴

Notera vidare att en domstol har att ta hänsyn till barnets närvaro även vid straffvärdesbedömningen av ett begånget brott. Det betraktas som en försvårande omständighet om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i förhållande till en närstående person.⁴⁵ Barnet behöver inte själv ha varit utsatt för våld, utan bestämmelsen innefattar även då barn bevittnat våld mot närstående. Vidare krävs inte att barnets tillit eller trygghet faktiskt skadats i det enskilda fallet. Det är tillräckligt att det aktuella brottet varit ägnat att göra detta.⁴⁶

---

³⁸ 20 kap. 8 § 4 st. RB. För djupare redogörelse för målsägandebegreppet hänvisas annanstans. Avseende denna avgränsning, se avsnitt 1.3.

³⁹ Prop. 2005/06:166, s. 26.

⁴⁰ Prop. 2005/06:166, s. 1.

⁴¹ Ds 2004:56, s. 35.

⁴² Prop. 2005/06:166, s. 12-13.

⁴³ Rikspolisstyrelsen 2009, s. 35.

⁴⁴ Rikspolisstyrelsen 2009, s. 35.

⁴⁵ 29 kap. 2 § 8 p. BrB.

⁴⁶ Berggren m.fl.: Zeteo, kommentar till 29 kap. 2 § BrB.

5 Förundersökningen

Förundersökningen har främst två syften. Dessa är att ge åklagaren tillräckligt med underlag för att besluta om åtal ska väckas, samt bereda målet så att bevisningen förebringas i ett enda sammanhang vid en eventuell huvudförhandling.⁴⁷

Förundersökningen ska inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott är begånget som hör under allmänt åtal.⁴⁸ Att en förundersökning påbörjats är en förutsättning för att reglerna i 23 kap. RB samt FuK ska bli tillämpliga.⁴⁹ I huvudregel råder en absolut förundersökningsplikt om förutsättningarna för inledande av förundersökning är uppfyllda.⁵⁰ Undantagen från plikten behandlas inte här.

Förutom en förundersökningsplikt åvilar även en åtalsplikt åklagaren.⁵¹ Denna plikt innebär att åklagaren är skyldig att väcka åtal (som hör under allmänt åtal) om han eller hon på objektiva grunder kan se en fällande dom.⁵² Åtalsplikten är bland annat ett uttryck för legalitetsprincipen.⁵³ Åklagaren får därför inte avstå att väcka talan till exempel på grund av gärningsmannens personliga förhållanden. Det är åklagarens tjänsteplikt att åtala om tillräckliga skäl föreligger.⁵⁴ Förutom legalitetsprincipen härrör åtalsplikten till en annan fundamental princip. Straffrätten ställer krav på att den som begår kriminell gärning också ska straffas för denna (se avsnitt 2).⁵⁵

De undantag som finns från åtalsplikten redogörs inte för här. Nämnas ska dock att det i fråga om åtalsunderlåtelse, som är ett av undantagen, finns vissa förutsättningar för att åklagaren inte ska vara skyldig att väcka åtal trots att tillräckliga skäl är uppfyllda härför. För att regeln om åtalsunderlåtelse ska vara tillämplig krävs dock bland annat att ett *allmänt intresse inte* åsidosätts.⁵⁶ Departementschefen anger att ett allmänt intresse kan vara allas likhet inför lagen, att gärningsmannen tidigare gjort sig skyldig till brott, brottets beskaffenhet och omständigheterna kring detta eller allmänpreventiva hänsyn (att samhället uttrycker vilka handlingar som inte accepteras). Dessa anledningar ger således uttryck för omständigheter som lagstiftaren aldrig vill åsidosätta, trots att förutsättningar i övrigt föreligger för undantag från åtalsplikten.⁵⁷

---

⁴⁷ 23 kap. 2 § RB.

⁴⁸ 23 kap. 1 § 1 st. RB.

⁴⁹ Ekelöf m.fl. 2011, s. 109-110.

⁵⁰ Prop. 1994/95:23 s. 94.

⁵¹ 20 kap. 6 § RB.

⁵² Fitger m.fl.: Zeteo, kommentar till 20 kap. 6 § RB.

⁵³ Legalitetsprincipen innebär kort att straff inte får utdömas utan att det är föreskrivet i lag. Framförallt innebär detta att det ska vara *förutsebart* för medborgarna vad som utgör en kriminell gärning som man ska dömas för. Se Lindell m.fl. 2005, s. 120.

⁵⁴ SOU 1938:44, s. 30.

⁵⁵ Prop. 1994/95:23, s. 86.

⁵⁶ 20 kap. 7 § 1 st. RB.

⁵⁷ Prop. 1984/85:3, s. 22.

Förundersökningen ska läggas ner om det inte finns anledning att bedriva den längre.⁵⁸ Detta innebär i princip att förundersökningen ska läggas ner då man inte kan utreda brottet, oavsett om det beror på att man inte finner någon misstänkt, att man inte kan styrka brottet mot en misstänkt, att man inte kan utreda om brott föreligger, eller av annan anledning.⁵⁹

---

⁵⁸ 23 kap. 4 § 2 st. RB.

⁵⁹ Fitger m.fl.: Zeteo, kommentar till 23 kap. 4 § RB.

6 Förhör under förundersökningen

6.1 Allmänt

6.1.1 Vem som kan höras

Under förundersökningen får förhör hållas med alla som kan antas lämna upplysningar som är av betydelse för utredningen.⁶⁰ Detta gäller utan begränsningar, är en skyldighet för alla medborgare i samhället,⁶¹ och gäller oberoende av om man förhörs som vittne, misstänkt, målsägande eller annan.⁶² Denna vidsträckt omfattning beror bland annat på att man under början av förundersökningen oftast inte når ett stadium där man kan indela personerna i kategorier efter deras förhållande till brottet. Bestämmelsen underlättar för förundersökningsledaren genom att även icke-inblandade personer kan höras. Dessa personer kan bidra med annan kunskap, alibi eller annat som kan underlätta utredningen.⁶³

Departementschefen uttalade vid RB:s tillkomst att syftet med förundersökningen dels är att frambringa material för åklagarens beslut om denna ska väcka åtal eller inte, dels att upprätta underlag för den eventuella talan i domstolsprocessen. Av dessa anledningar menade departementschefen att det var av vikt att förhör kan hållas med alla som kan ha haft del i, eller bevitnat saken, för att förundersökningen ska bli komplett.⁶⁴ Om åklagaren inte kan vidta alla nödvändiga förhör, kan han eller hon inte heller ta ett korrekt åtalsbeslut, och legalitetsprincipen kan därmed komma att åsidosättas.⁶⁵

6.1.2 Hämtning till förhör

Vid underlåtelse att inställa sig till förhör efter kallelse, eller utan föregående kallelse, kan under vissa i RB angivna förutsättningar hämtning ske.⁶⁶ Person som endast ska höras som vittne, eller annan som inte är misstänkt, får endast hämtas till förhör om det är av *synnerlig vikt* att förhöret genomförs. Bedömningen av om synnerlig vikt föreligger sker bland annat utifrån brottets beskaffenhet, och andra i FuK uppräknade omständigheter.⁶⁷ Hämtning får till exempel genomföras om förhör måste ske skyndsamt. Sådan skyndsamhet krävs till exempel om man kan anta att

---

⁶⁰ 23 kap. 6 § RB.

⁶¹ Ekelöf m.fl. 2011, s. 121-122.

⁶² Lindberg: Karnov, kommentar till 23 kap. 6 § RB.

⁶³ Lindberg: Lexino, 23 kap. 6 § RB, avsnitt 2.3.

⁶⁴ Prop. nr 5 år 1942 s. 334.

⁶⁵ SOU 1926:32, s. 32.

⁶⁶ 23 kap. 7 § 1 och 2 st. RB.

⁶⁷ 23 kap. 7 § 4 st. samt 6 § 2 st. FuK.

vittnets historia kan påverkas av en fortsatt kontakt med den misstänkte.⁶⁸ Riksåklagaren understryker i yttrande till JO-beslutet att vittnen och andra som inte är misstänkta för brott endast ska hämtas i undantagsfall, och att förundersökningsledaren vid ett sådant beslut ska ta hänsyn till behovs-⁶⁹ och proportionalitetsprincipen.⁷⁰ Enligt den sistnämnda principen ska i det enskilda fallet intresset av en effektiv utredning vägas mot intresset av den enskilda personens frihet.⁷¹

6.2 Förhör med barn

6.2.1 Allmänt

Som tidigare nämnts får förhör hållas med alla som kan antas lämna upplysning som är av betydelse för utredningen, oavsett relation till brottet. Således är det tillåtet att även förhöra barn. Detta gäller liksom för vuxna, oberoende av om de hörs som målsäganden, vittnen, misstänkta eller annan.⁷² Enligt motiven till FuK framhålls att barn förvisso kan ta skada av att förhöras, men att hänsyn också måste tas till allmänhetens intresse av att få ett brott löst.⁷³ För att ta hänsyn till att barn är i behov av visst skydd har man infört specialbestämmelser som reglerar genomförandet av förhöret.⁷⁴

Vid förhör med barn, oavsett barnets relation till brottet, ska förhöret genomföras på ett sådant sätt att det inte uppstår fara för barnet.⁷⁵ I motiven till FuK anges att alla skador för barnet inte kan tas i beaktande, eftersom det även finns andra intresseavvägningar att ta hänsyn till. Motiven föreskriver att förundersökningsledaren vid beslut i förhørsfrågan får väga den skada som uppstår mot angelägenheten av att barnet hörs. Är skadan icke obetydlig, bör förhör inte hållas.⁷⁶ Vidare ska förhöret utföras av någon med särskild kompetens.⁷⁷ Oftast utgör denna kompetens en särskild utbildning som vissa poliser erhåller.⁷⁸ Dessutom bör biträde vid förhöret eller yttrande utges av någon med ytterligare kompetens, i form av särskild sakkunskap i barn- och förhörpsykologi, i de fall en utsaga från barnet är av avgörande betydelse för utredningen, och detta är av vikt med hänsyn till barnets ålder och utveckling samt brottets beskaffenhet.⁷⁹

Det är förundersökningsledaren som bestämmer vilka som får närvara under förhör.⁸⁰ Barn som är under 15 år *bör* förhöras i närvaro av

---

⁶⁸ Sutorius & Diesen 1999, s. 29.

⁶⁹ Behovsprincipen innebär att en integritetskränkande åtgärd endast får vidtas om syftet inte kan uppnås genom att välja en annan mindre ingripande åtgärd. Se Lindell m.fl. 2005, s. 56-57.

⁷⁰ JO, Dnr: 1654-1993.

⁷¹ Lindell m.fl. 2005, s. 46.

⁷² Bring m.fl. 2008, s. 92

⁷³ PM med utkast till förundersökningskungörelse m.m. 1947, s. 82

⁷⁴ Bring m.fl. 2008, s. 92.

⁷⁵ 17 § FuK.

⁷⁶ PM med utkast till förundersökningskungörelse m.m. 1947, s. 85

⁷⁷ 18 § FuK.

⁷⁸ Ekelöf m.fl. 2011, s. 127.

⁷⁹ 19 § FuK.

⁸⁰ 23 kap. 10 § 1 st. RB.

vårdnadshavare, om det kan ske *utan men* för utredningen.⁸¹ Förundersökningsledaren har således att besluta i det enskilda fallet om det får anses vara till men för utredningen, eller om vårdnadshavare bör närvara.⁸²

Enligt Lindberg bör förundersökningsledaren ta hänsyn till brottets beskaffenhet och barnets ålder vid beslut om vårdnadshavare bör närvara. Hinder uppges bland annat vara skyndsamhet samt sekretess vid förundersökningen. Det sistnämnda kan föreligga om vårdnadshavarna själva ska höras i utredningen. Om hinder förekommer för vårdnadshavare att medverka bör istället annan stödperson närvara, till exempel en person från socialtjänsten.⁸³

Enligt yttrande av Riksåklagaren till JO-beslutet tillåter bestämmelsen att förhör kan genomföras utan vårdnadshavarnas vetskap. Uttalandet syftar till situationen då barnet är målsägande, har nått en viss mognad och själv anmält brottet till polisen.⁸⁴ Det berör inte huruvida detta även gäller om barnet är *vittne* till brott, och inte heller under vilka förutsättningar det får ske.

6.2.2 Hämtning till förhör

Skyldigheten att inställa sig till förhör gäller även för barn. Således föreligger inget hinder att hämta barn till förhör.⁸⁵ I förarbetena om utredning av brott begångna av barn under 15 år, talas i allmänhet om hämtning av barn till förhör. Om den misstänkte är vuxen, framhålls å ena sidan att det är tillåtet att hämta barn till förhör, men å andra sidan att det bör vidtas med stor försiktighet, speciellt med hänsyn till barnets ålder och mognad. Det framhålls vidare att hämtning till förhör ska tillämpas så restriktivt att man ska göra allt för att undvika det.⁸⁶ Riksåklagaren har i yttrande till JO också uttryckt att beslutet om hämtning av barn till förhör bör göras med försiktighet.⁸⁷ Jämför dessutom den restriktivitet (endast om *synnerligen vikt* för utredningen) som redan föreligger vid hämtning av någon som *inte är misstänkt* för brott (se avsnitt 6.1.2).

6.2.3 Förhör med barn som vittne till nackdel för den ena föräldern

Praktiska problem uppstår om vårdnadshavare motsätter sig förhör med barnet, eftersom barnet oftast kallas till förhör genom vårdnadshavarna. Om en vårdnadshavare väljer att inte hörsamma kallelsen, är det svårt att få till stånd förhör med barnet. I förarbeten till lag (1999:997) om särskild företrädare för barn (se avsnitt 7.2) framhålls att gällande rätt är oklar om vad som gäller i förhörssituationer då det finns motstridiga intressen mellan

---

⁸¹ 23 kap. 10 § 6 st. RB.

⁸² 23 kap. 10 § 1 st. RB.

⁸³ Lindberg: Lexino, 23 kap. 10 § RB, avsnitt 2.1.7.

⁸⁴ JO, Dnr: 1654-1993.

⁸⁵ Sutorius & Diesen 1999, s. 28-29.

⁸⁶ Prop. 1983/84:187, s. 22.

⁸⁷ JO, Dnr: 1654-1993.

vårdnadshavaren och barnet.⁸⁸ Förarbetena syftar dock till då barnet är *målsägande*, och tillkom innan nämnda lag infördes.

I yttrande från Riksåklagaren anges att om vårdnadshavare är misstänkt för brott bör det innebära men för utredningen om denna får veta att förhör kommer genomföras med barnet. Riksåklagaren menar att denna omständighet möjliggör förhör utan vårdnadshavares närvaro. Yttrandet syftar till de fall då barnet är målsägande och det skett brott inom familjen. Det går inte att utläsa om uttalandet är begränsat till då barnet är målsägande, eller om det även gäller brott inom familjen där barnet endast är vittne.⁸⁹

Enligt Rikspolisstyrelsen får förundersökningsledaren i det enskilda fallet besluta om förhör ska ske med barnet som vittne till nackdel för ena föräldern. Rikspolisstyrelsen menar att beslutet får baseras på omständigheterna i det enskilda fallet. De menar å ena sidan att det är viktigt för barnet att detta hörs, då det skapar underlag för en eventuell brottsskadeersättning (se avsnitt 4). Å andra sidan menar Rikspolisstyrelsen att det med hänsyn till barnets bästa inte bör hållas ett sådant förhör. Dock kan omständigheter såsom barnets ålder och mognad, barnets uttryckliga vilja att bli hörd samt brottets svårighetsgrad ändå tala för att barnet ska höras.⁹⁰

Enligt ett forskningsprojekt avseende barn som bevittnat dödligt våld mellan föräldrar, framförs slutsatser som går emot uppfattningen om att barn i regel tar skada av att förhöras till nackdel för den ena föräldern. Projektet har redovisats i en artikel i SvJT. Författarna uppger att de funnit att många åklagare är av uppfattningen att barn lider av att höras om brott de bevittnat mellan föräldrarna. Därmed avstår åklagarna i många fall att höra barnet, i syfte att agera i enlighet med barnets bästa.⁹¹ Forskningsstudierna visar däremot att barn i alla åldrar inte bara minns och kan redogöra för våldet de bevittnat mycket detaljrikt, utan att majoriteten också har en uttryckt vilja och ett behov av att göra det.⁹² Förutom detta, menar författarna att ett ytterligare argument för att höra barnet är att de är av stor vikt för utredningen. Barnen är ofta de enda vittnena vid de aktuella brotten,⁹³ och barn så unga som tre år kan ge korrekta bilder av händelseförloppen.⁹⁴ Förutom att utredningen av brottet blir bättre anser författarna att förhöret också är för barnets bästa.⁹⁵ De uttrycker det som att ”barnen har ett berättarbehov som dominerar över en eventuell lojalitet till förövaren och familjesituationen”.⁹⁶ Genom förhör gynnas barnet på flera sätt: förutsättningar för brottsskadeersättning skapas (se avsnitt 4), behovet av psykologisk hjälp uppmärksammas samt upprepade liknande brott förebyggs.⁹⁷

---

⁸⁸ Prop. 1998/99:133, s. 9.

⁸⁹ JO, Dnr: 1654-1993.

⁹⁰ Rikspolisstyrelsen 2009, s. 47.

⁹¹ Azad & Christiansson, SvJT 2012, s. 754-755.

⁹² Azad & Christiansson, SvJT 2012, s. 758.

⁹³ Azad & Christiansson, SvJT 2012, s. 755.

⁹⁴ Azad & Christiansson, SvJT 2012, s. 747.

⁹⁵ Azad & Christiansson, SvJT 2012, s. 759.

⁹⁶ Cit. Azad & Christiansson, SvJT 2012, s. 753.

⁹⁷ Azad & Christiansson, SvJT 2012, s. 758.

Författarna i artikeln är av uppfattningen att samtycke från vårdnadshavarna krävs för förhör av barnet som vittne. De upplever detta vara problematiskt, och föreslår att barnen ska klassificeras som målsägande, då de också är brottsoffer. De förespråkar en ändring av den juridiska klassificeringen, då barnet med en målsägandestatus får möjlighet att förordnas särskild företrädare (se avsnitt 7.2) och samtidigt uppmärksammas som offer för våldet mellan föräldrarna. Författarna betonar därmed att förhör med barn är av vikt såväl för utredningens resultat som för barnets bästa.⁹⁸

I en expertrapport menar Sutorius och Diesen att de familjerättsliga bestämmelserna om vårdnad i FB (se avsnitt 3.1) inte har något samband med möjligheten att höra barn. Att föräldrarna motsätter sig förhör betyder enligt Sutorius och Diesen inte att barnet inte kan höras. De menar att föräldrarna inte råder över denna fråga genom sin vårdnad. Vårdnadshavarnas rättigheter vid förhör av barn begränsas till bestämmelsen att de bör närvara vid förhöret om förundersökningsledaren inte finner det innebära men för utredningen. Författarna menar därmed att förhör kan hållas utan föräldrarnas vetskap, då deras samtycke inte krävs. De framhåller dock att föräldrarna kan ha ett indirekt inflytande om de motsätter sig förhöret. Om kallelse till förhör utsänts, och föräldrarna inte gör barnet tillgängligt till förhöret, aktualiseras frågan om hämtning ska ske. Även om hämtning sker, kan barnets utsaga ha påverkats av den misstänkte vårdnadshavaren. Således menar Sutorius och Diesen att om förundersökningsledaren misstänker att föräldrarna kommer motsätta sig förhöret, istället direkt bör tillämpa hämtning utan föregående kallelse. Förundersökningsledaren kan grunda beslutet på att skyndsamhet krävs, då barnets utsaga annars kan komma att påverkas av den misstänkte.⁹⁹

Avslutningsvis ska påpekas att barn är närvarande i en tredjedel av alla fall av våld mot kvinnor i nära relationer. Trots detta genomförs förhör med barnen endast i 18 % av dessa fall.¹⁰⁰ Diesen och Diesen kritiserar att de utredningsmöjligheter som finns, det vill säga att förhöra barnet som vittne, inte utnyttjas i den grad som är nödvändigt för uppkärlarande av brotten.¹⁰¹

---

⁹⁸ Azad & Christiansson, SvJT 2012, s. 758.

⁹⁹ Sutorius & Diesen 1999, s. 29-30.

¹⁰⁰ Brå 2008:25, s. 32.

¹⁰¹ Diesen & Diesen 2013, s. 329.

7 Alternativ till samtycke?

7.1 Förordnande av god man och omhändertagande enligt LVU

I JO-beslutet rörande sexuella brott mot barn begångna av närstående, samt i förarbetena till lag (1999:997) om särskild företrädare för barn, diskuteras möjligheterna att förordna god man respektive omhändertar barnet enligt LVU för att möjliggöra förhör utan vårdnadshavarnas vetskap. Observera att diskussionerna gäller barnet som *målsägande*. Det är trots detta av vikt att redogöra för dessa företeelser i syfte att synliggöra de resonemang som förts angående förhör med barn i fall där vårdnadshavaren är misstänkt för brott.

Angående att förordna god man ansåg JO i sitt beslut att detta förfarande inte är tillräckligt för att möjliggöra förhör utan vårdnadshavarnas vetskap. Detta beror på att beslutet om förordnandet enligt 11 och 12 kap. FB måste ges vårdnadshavarna tillkänna, och att det således saknas möjlighet att uppfylla det avsedda syftet.¹⁰²

Vidare, avseende omhändertagande av barnet enligt LVU, kan tvångsomhändertagande ske av barnet bland annat för att skydda det från missförhållande i hemmet.¹⁰³ För ett tvångsomhändertaget barn kan det vara socialnämndens beslut om detta ska inställas till förhör, eftersom socialnämnden övertar vårdnadshavarnas rätt att besluta i frågor som är nödvändiga för att genomföra vården.¹⁰⁴ Observera att detta endast gäller då inställande till förhör görs inom ramen för barnets behov av vård. I förarbetena till lag (1999:997) om särskild företrädare för barn framhåller man detta vara ett första problem med omhändertagandet som ett alternativ till vårdnadshavarens samtycke. Ett andra problem, anser man avse den faktiska *möjligheten* för socialnämnden att omhändertar barnet. Förarbetena framhåller att kraven för inledande och bedrivande av förundersökning är lägre än för att omhändertar barnet. Det är alltså möjligt att förundersökning kan inledas, utan att omständigheter för omhändertagande enligt LVU är för handen.¹⁰⁵ JO kommer till samma slutsats i sitt beslut. Beslutet framhåller att en *misstanke* om sexuella övergrepp (eller dylikt) inte alltid är tillräckligt för att förutsättningarna för tvångsomhändertagande ska vara uppfyllt. Därvid påpekar JO också att det är viktigt att ha i åtanke att utredningsmöjligheten av ett brott därmed kan vara beroende av tillämpligheten av annan lagstiftning. Enbart viljan att utreda brottet får inte leda till ett tvångsomhändertagande av barnet. JO sammanfattar genom att framhålla tvångsomhändertagande som enda sättet att inställa barn till förhör utan vårdnadshavarnas samtycke, men att omständigheterna inte alltid tillåter ett sådant omhändertagande.¹⁰⁶

---

¹⁰² JO, Dnr: 1654-1993.

¹⁰³ JO, Dnr: 1654-1993.

¹⁰⁴ 11 § 4 st. LVU.

¹⁰⁵ Prop. 1998/99:133, s. 17.

¹⁰⁶ JO, Dnr: 1654-1993.

Det var detta behov av förändring som sedermera kom att leda fram till lag (1999:997) om särskild företrädare för barn som målsägande.

7.2 Lag (1999:997) om särskild företrädare för barn

Lag (1999:997) om särskild företrädare för barn möjliggör att en särskild företrädare förordnas för barn om ett brott (varpå fängelse kan följa) begåtts mot detta, och om vårdnadshavaren misstänks för brottet eller det annars kan befaras att vårdnadshavaren på grund av sitt förhållande till den misstänkte inte kommer att ta tillvara barnets rätt.¹⁰⁷ Lagen gäller således bara då barnet är *målsägande*, inte vittne. Trots detta redogörs kort för lagen och dess motiv då resonemangen syftar till barnet i en process där vårdnadshavare har eget intresse i utredningen. På så sätt är resonemangen relevanta för mina frågeställningar.

Den särskilda företrädaren ska, i vårdnadshavarens ställe, ta tillvara barnets intressen under förundersökning och rättegång.¹⁰⁸ Företrädaren beslutar om barnet ska inställas till förhör under förundersökningen. Detta beslut baseras på barnets bästa. Förhör av barnet då detta är utsatt för brott är som utgångspunkt nödvändigt för att ta tillvara barnets intressen. Företrädaren ska dock inte samtycka till åtgärden om det inte är till barnets bästa, och barnet kan komma att skadas av förhöret.¹⁰⁹

Med hänsyn till proportionalitetsprincipen kan särskild företrädare endast förordnas om brottet kan ge fängelse.¹¹⁰ I förarbetena framhålls att ”förordnandet måste väga upp det intrång eller men i övrigt som förordnandet innebär för vårdnadshavaren eller något annat motstående intresse”.¹¹¹ Således ansåg lagstiftaren inte att möjligheten till förordnande skulle vara möjlig vid brott som inte har fängelse i straffskalan.¹¹²

Skillnaden mellan målsägandebiträde enligt lag (1988:609) om målsägandebiträde¹¹³ och särskild företrädare för barn är att företrädaren står fri från vårdnadshavarna, och beslutar utan fullmakt. Företrädaren intar vårdnadshavarnas roll, övertar dessas befogenheter, och får därmed ensam besluta om förhör av barnet.¹¹⁴

Observera ännu en gång att tillämpningen av lagen förutsätter att barnet är målsägande.

---

¹⁰⁷ 1 § lag (1999:997) om särskild företrädare för barn.

¹⁰⁸ 3 § lag (1999:997) om särskild företrädare för barn.

¹⁰⁹ Prop. 1998/99:133, s. 30.

¹¹⁰ Prop. 1998/99:133, s. 23-24.

¹¹¹ Cit. Prop. 1998/99:113, s. 23-24.

¹¹² Prop. 1998/99:133, s. 24.

¹¹³ Ett målsägandebiträde förordnas vid vissa brott för målsäganden, om denna begär det eller om det annars finns skäl härför. Bitrådets uppgift är att ta tillvara målsägandens intresse och utgöra stöd för denna. Se 1 §, 3 § samt 4 § lag (1988:609) om målsägandebiträde.

¹¹⁴ Rikspolisstyrelsen 2009, s. 73 samt Prop. 1998/99:133, s. 19.

8 Analys

8.1 Krävs, respektive bör det krävas, samtycke av vårdnadshavarna?

Som denna uppsats redovisar är gällande rätt oklar angående huruvida samtycke krävs av vårdnadshavarna för förhör med barn som vittne under förundersökningen. Det finns ingen rättsregel som direkt behandlar situationen. För att bestämma dels vad gällande rätt *säger*, dels vad jag menar att gällande rätt *bör säga*, finner jag således ledning i andra rättskällor. Dessa behandlar oftast barnet som målsägande, inte som vittne.

Inledningsvis menar jag att lag (1999:997) om särskild företrädare för barn utgör ett starkt indicium på att det enligt gällande rätt krävs samtycke från vårdnadshavarna vid förhör med barn som vittne till våld mellan föräldrar. Jag anser att lagstiftaren genom förarbetena visar att denna varit av uppfattningen att det enligt tidigare gällande rätt krävts samtycke från vårdnadshavarna för förhör med barn som målsägande, i fall där vårdnadshavaren varit misstänkt. Detta grundar jag på att lagen uttryckligen möjliggör för en förflyttning av bestämmanderätten från vårdnadshavarna till en särskild företrädare. Denna förflyttning hade inte behövt uttryckas om gällande rätt inte krävt vårdnadshavarnas samtycke. Lagstiftarens uppfattning kommer till ytterligare uttryck i motivens uttalande om att fråntagandet av beslutanderätten i frågan innebär intrång och men för vårdnadshavaren, och att fråntagandet därmed endast är proportionerligt om brottet kan ge fängelse. Om lagstiftaren inte menat att vårdnadshavarna tidigare besatt bestämmanderätten om barnets tillgänglighet för förhör hade lagstiftaren inte vara nödgad att skapa den nya lagen. Om samtycke innan lagens införande krävdes, såsom lagstiftaren ger uttryck för, anser jag att kravet på samtycke kvarstår vid förhör med barn som vittne. Den införda lagens tillämpningsområde innefattar inte dessa eftersom de inte anses vara målsägande.

Vidare talar inte RB:s bestämmelse om att vårdnadshavarna bör närvara vid förhör med barn emot att samtycke krävs enligt reglerna om vårdnad. Vad jag syftar till är att bestämmelsen endast reglerar om vårdnadshavare ska *närvara* vid förhöret, inte om de ska *samtycka*. Trots att vårdnadshavarna inte bör närvara vid ett förhör, då deras närvaro kan utgöra men för utredningen, utesluter det inte att föräldrarna måste ge sitt samtycke till förhöret. Det är således möjligt att samtycke krävs trots att förundersökningsledaren bestämmer att de inte bör närvara. Riksåklagaren har dock uttryckt det som att denna regel möjliggör för att barn kan höras utan vårdnadshavarnas vetskap, om barnet själv anmäler brottet som målsägande, och barnet nått en viss ålder och mognad. Detta tolkar jag som att Riksåklagaren menar att samtycke inte krävs i sådana fall. Ett samtycke kan ju inte föregå förhöret om vårdnadshavarna inte ens är medvetna om att det kommer hållas.

Sutorius och Diesen uttalar som tidigare visats att frågan om huruvida samtycke krävs av vårdnadshavare för förhör med barn, inte ska beblandas med reglerna om vårdnad i FB. De menar, till skillnad från de andra framförda åsikterna i denna uppsats, att vårdnadsreglerna inte är tillämpliga vid förhör med barn, och att föräldrarna därmed inte kan råda över om barnet får förhöras.

Vad ovan anförts indikerar därmed på oklarheten i gällande rätt. Trots att jag anser att förarbetena till lag (1999:997) om särskild företrädare för barn uttryckligen formulerar att samtycke krävs av vårdnadshavarna vid förhör med barnet som vittne, anser jag det vara orimligt att samtycke ska krävas av vårdnadshavarna för förhör med barn *överhuvudtaget*. Med detta menar jag inte att gällande rätt inte kräver samtycke. Jag anser dock att en ändring bör ske om det krävs. Den medborgerliga plikten att stå till förfogande för förhör tyder på en stark vilja i det svenska rättssamhället att lösa brott. Plikten bidrar till att underlätta åklagarens åtalsbeslut, vilket ju är ett av de två grundläggande syftena med att en förundersökning genomförs. Plikten begränsas inte avseende barn direkt i lagtext, varför jag anser att en begränsning av plikten utifrån vårdnadshavares intresse verkar orimlig. I de rättskällor jag studerat påpekas att plikten att stå tillgänglig till förhör gäller även för barn, och att man för att skydda barnet istället infört specialregleringar. Ingen av dessa specialregleringar stadgar att vårdnadshavarna ska ge sitt samtycke, utan endast att de bör närvara under förhöret. På denna punkt är jag därmed enig med Sutorius och Diesen. Då plikten att inställa sig till förhör är så stark, framstår det som mycket tivelaktigt att vårdnadshavarna ska förfoga över att begränsa denna.

Om jag ska utgå från förarbetena till lag (1999:997) om särskild företrädare för barn som uttryckligen syftar till att lösa problemet när barnet är målsägande, bör gällande rätt tolkas som att samtycke krävs för förhör av barn som vittne vid brott i nära relationer. Lagen gör att samtycke inte krävs då barnet är målsägande, men är inte tillämplig då barnet är vittne. Således borde det tidigare kravet på samtycke från vårdnadshavarna kvarstå för dessa. Detta leder därmed i majoriteten av fall till att förhör med barnet inte kan genomföras då en misstänkt vårdnadshavare inte kommer samtycka med anledning av dennas egna intresse i utredningen.

Om jag däremot ska utgå från Sutorius och Diesens syn på saken, utgör inte reglerna om vårdnad i FB ett hinder för att förhör med barn kan hållas utan vårdnadshavarnas samtycke. Dock kvarstår ett praktiskt problem. Som tidigare redogjorts för sker kallelse till förhör med barn oftast genom vårdnadshavarna. Om dessa misstycker tillgängliggör de inte barnet till förhör. Hämtning av någon som inte är misstänkt ska som tidigare anförts endast ske om synnerlig vikt föreligger. Ytterligare restriktivitet bör vidtas vid hämtning av barn. Möjligheten till hämtning av någon som är *både* barn och annan än misstänkt är därmed oerhört begränsad. Sutorius och Diesen uttalar dock att hämtning av barn som målsägande (innan lag (1999:997) om särskild företrädare för barn infördes) borde vara möjlig utan föregående kallelse, med risk för att vårdnadshavarna i annat fall kan försöka påverka barnets utsaga. Observera att detta uttalande syftar till hämtning av barn som målsägande, inte som vittne. Dock förespråkar jag utifrån den proportionalitets- och behovsprincip som ska iaktas vid bedömningen om

hämtning av annan än misstänkt ska genomföras, att det vid brott i nära relationer i vissa fall kan anses befogat att hämta barn som vittnen. Detta anser jag med hänsyn till brottets svårighet, avsaknaden av andra vittnen samt barnets ålder och mognad i det enskilda fallet. Jag ser inte varför det ska föreligga någon skillnad om barnet är målsägande eller vittne, då barnets utsaga i båda fallen kan påverkas av den misstänkte vårdnadshavaren, och det därmed kan ställas krav på skyndsamhet.

Avslutningsvis får jag vid konstaterandet av gällande rätt ansluta mig till den utgångspunkt som förarbetena till lag (1999:997) om särskild företrädare för barn, samt många andra i litteraturen har. Förarbetena är av sådan stark dignitet att de inte går att ignorera. Utifrån förutsättningarna för dessa krävs samtycke av vårdnadshavarna vid förhör med barn som vittne vid brott i nära relationer. Däremot vill jag framhålla att jag anser detta vara orimligt, och att jag ansluter mig till Sutorius och Diesens syn om hur det bör vara. Framförallt vill jag återigen påpeka att jag anser det vara mycket tveksamt att vårdnadshavarna genom sin vårdnad kan förfoga över plikten som åligger alla medborgare att inställa sig till förhör. Jag vill jämföra det med att en misstänkt gärningsman aldrig får förfoga över rätten att besluta om husrannsakan får genomföras i utredningen. Det är därmed paradoxalt om den misstänkta gärningsmannen får förfoga över rätten att besluta vilka personer som får höras. Båda är exempel på utredningsåtgärder som inte bör beslutas av någon med intresse i målet.

Trots att jag således kommer till slutsatsen att gällande rätt kräver samtycke, anser jag att fallet inte bör vara så, och att en ändring bör ske.

8.2 Vilka regleringar bör införas?

Avsaknaden av uttryckliga regler som stadgar om samtycke krävs av vårdnadshavarna är uppenbarligen ett problem. Ovan har min tolkning av gällande rätt anförts, men jag framhåller också att jag anser att gällande rätt inte bör kräva ett samtycke från föräldrarna för att förhöra barn. Dessutom menar jag att oavsett vad gällande rätt säger, måste det komma till uttryck på ett sätt som gör att tveksamheter och olika tolkningar inte är möjliga. Det är inte ovanligt att åklagare ställs inför frågan om ett barn ska förhöras. Då måste gällande rätt stå klar. Jag vill därför anförda två förslag för att uttryckligen reglera gällande rätt. Dessa två förslag kommer ha sin utgångspunkt i den gällande rätt jag förespråkar, det vill säga att det inte ska krävas samtycke från vårdnadshavarna för att kunna förhöra barn som vittne till våld mellan föräldrarna. Det första förslaget är att möjliggöra en ändring av barnets ställning i processen så att denna kan erhålla målsägandestatus, och därmed falla inom tillämpningsområdet för lag (1999:997) om särskild företrädare för barn. Jag kommer inte diskutera huruvida det enligt gällande rätt finns möjlighet att betrakta barn som bevittnar våld mellan föräldrar som målsägande, utan nöjer mig med att konstatera att detta hade varit ett rimligt alternativ. Mitt andra förslag, om vi inte kan skapa möjligheter att ändra barnets rättsliga status till målsägande, är att en regel som stadgar att förundersökningsledaren besitter bestämmanderätten införs. Till dessa regler ska tillföras angivna intressen som den särskilda företrädaren, respektive förundersökningsledaren, har att ta hänsyn till vid sitt beslut (se avsnitt 8.3).

Mitt första alternativ, att möjliggöra en ändring av barnets rättsliga status till målsägande, anser jag ligga i linje med de förarbeten som ledde till att barn som bevittnar våld i hemmet klassificeras som brottsoffer i lag. I dessa förarbeten framgår att lagstiftaren är medveten om att barn som bevittnar våld mellan föräldrarna utsätts för skada i liknande grad som barn som är direkt utsatta för våld av förälder. Det är med hänsyn till detta som det är svårt att förstå varför barnet som vittne inte också fått möjlighet att erhålla målsägandestatus. Var ligger det rimliga i att ha olika regleringar för barn som kräver samma skydd? Genom detta föreligger olika förutsättningar att få löst brott där barnet står i samma utsatta position. Att brottsofferklassificeringen innebär att barnet som bevittnar våld mellan föräldrarna uppmärksammas, får stöd från socialtjänst samt ersättning i form av brottsskadeersättning, menar jag är utan verkan om brottet inte kan styrkas. Inte heller regeln som skärper straffet vid straffvärdesbedömningen om barn närvarat vid brottets genomförande blir då aktuell. Som tidigare anförts är barnet oftast det enda vittnet vid våld mellan föräldrarna. Dessutom utgör vittnet, enligt Brå, den absolut viktigaste faktorn för att lösa de aktuella brotten. Som framgår i Brå:s undersökningar läggs otaliga förundersökningar ner utan att man tagit vara på den utredningsmöjlighet som är av störst vikt, det vill säga att förhöra barnet som vittne. Eftersom barnet lider skada av att bevittna våld mellan föräldrarna, och därför klassificeras som brottsoffer, förespråkar jag att förutsättningar för målsägandestatus bör skapas. Om barnet får sådan status, kan den särskilda företrädaren som förordnas ta ställning till om förhör med barnet är lämpligt i det enskilda fallet. Lagen uttalar, som tidigare nämnts, att ställföreträdaren ska ta hänsyn till barnets bästa vid sina beslut. Att ändra barnets status innebär därmed inte direkt att det är berättigat att höra barnet i alla situationer, men det *möjliggör* förhör utan föräldrarnas samtycke. Av denna möjlighet följer en annan – möjligheten att klara upp brottet och därmed bidra till en bättre situation i hemmet för barnet. Även författarna till artikeln i SvJT om barn som bevittnar dödligt våld mellan föräldrarna förespråkar denna ändring av barnets rättsliga status (se avsnitt 6.2.3).

Mitt andra alternativ, om det rättsligt inte är möjligt att ändra barnets status till målsägande, är att införa en regel som stadgar att det är förundersökningsledaren som har bestämmanderätt om barn ska höras. Detta förflyttar, liksom då det förordnats en särskild företrädare för barnet, bestämmanderätten från person som har intresse i utredningen. Jag anser det vara ett stort problem att vårdnadshavarna i många fall annars ensamma kan avgöra målet genom att inte lämna samtycke till nödvändig utredningsåtgärd.

Angående mina två alternativ till regleringar vill jag sammanfattningsvis påpeka att det avgörande momentet är att få beslutanderätten förflyttad från vårdnadshavarna. De har egna intressen i målet och utredningen, och kan därmed inte ta vara på barnets intressen i den mån det krävs.

Innan lag (1999:997) om särskild företrädare för barn infördes, diskuterade förarbetena samt JO möjligheterna till alternativa vägar vid brist på vårdnadshavarnas samtycke till förhör med barnet. Dessa två vägar var god man samt tvångsomhändertagande enligt LVU. Även jag vill kort beröra dessa. Avseende god man har jag inte för avsikt att kommentera

vidare än att jag är enig med uttalandena om att förordnandet av god man inte är en lämplig lösning. Detta förfarande leder till att föräldrarna i god tid blir medvetna om att god man kommer att förordnas, och därmed har tid att påverka barnet innan förhör kommer till stånd. Avseende LVU-förfarandet, är jag likt JO kritisk, eftersom möjligheten till förhör då är beroende av tillämpligheten av en annan reglering. Det ska påpekas att förarbetena och JO ansåg det problematiskt då ett tvångsomhändertagande av ett barn ofta inte kan motiveras enbart genom misstanken om *övergrepp mot barnet*. Om inte tvångsomhändertagande kan ske på denna grund, talar ingenting för att tvångsomhändertagande kan ske vid misstanke om att barn *bevittnat våld* mellan föräldrarna. Inte ens misstanke om dödligt våld.

Således anser jag att de två först angivna alternativen utgör de bästa lösningarna. Antingen bör möjlighet att ändra barnets rättsliga status till målsägande skapas (då barnet redan juridiskt sett är brottsoffer), eller regel införs som ger förundersökningsledaren bestämmanderätt. På så vis förhindras inte utredningen genom att någon som är inblandad inte samtycker till förhör.

8.3 Vilka olika intressen bör vägas mot varandra?

Som tidigare anförts är syftet med kriminalisering bland annat att uttala hot för att leda medborgarna till ett av samhället önskat beteende. Om hotet inte realiserar vid begånget brott, förlorar kriminaliseringen en del av sitt syfte. Våldsbrott i nära relationer är enligt Brå en samhällsuppgift att lösa. Problematiskt är dock att avsaknaden av vittnen gör brotten svåra att styrka. I vissa fall närvarar barn vid brottets genomförande, men Brå samt författarna till artikeln i SvJT framhåller att många åklagare undviker att höra barnen.

Förutom ett realiserande av hot om straff vid begånget brott vill jag också påpeka att den svenska förundersöknings-, respektive åtalsplikten, illustrerar det höga värde samhället sätter i att brott lagförs. Åtalsunderlåtelse får, som tidigare nämnts, tillämpas i vissa angivna fall. Dock visar lagstiftaren genom förutsättningarna för åtalsunderlåtelse att denna aldrig vill åsidosätta allmänna intressen, trots att förutsättningarna i övrigt är uppfyllda för ett undantag från åtalsplikten.

Jag menar att vi å ena sidan har det just berörda *allmännas intresse* av att lösa brott, och å andra sidan *barnets bästa*, som intressen att ta hänsyn till. Att väga dessa två emot varandra är dock inte oproblemiskt. Vi vet inte vad barnets bästa utgör i frågan om förhör mot den ena föräldern.

Som tidigare framhållits avstår många åklagare att förhöra barn som vittne, då det finns en utbredd uppfattning om att det strider mot barnets bästa att försätta barnet i en lojalitetskonflikt mellan föräldrarna och därmed tvinga barnet att "välja sida". Däremot menar författarna till artikeln i SvJT att det är till barnets bästa att få berätta om de aktuella händelserna. De framhåller att barnet har ett berättarbehov som många gånger är starkare än lojalitetskänslan till föräldrarna.

Jag anser att det i många fall är positivt för barn som bevitnat våld mellan föräldrarna att vara föremål för förhör. Detta baserar jag inte endast på det nämnda berättarbehovet barn anses ha, utan också på de möjliga konsekvenserna av förhöret. Förhöret kan vara avgörande för en fällande dom för föräldern, vilket i många fall kan innebära ett slut på förhållanden i hemmet som inte är till barnets bästa. Om förhör inte genomförs med barnet, som troligtvis är enda vittnet, och detta leder till att vårdnadshavaren inte lagförs, kommer barnet troligtvis lida skada av detta i framtiden. Risken för upprepade liknande brott, barnets situation i övrigt i hemmet, bristen på uppmärksamhet och stöd för barnets situation och så vidare är några av de konsekvenser som följer av att inte få föräldern lagförd. Således anser jag att det många gånger kan vara till barnets bästa att föräldern blir åtalad.

Även om det inte alltid är till barnets bästa att detta hörs, menar jag som ovan anförts att det många gånger kan vara det. Således anser jag att barnets bästa *inte* alltid kan sättas som ett *motintresse* till allmänhetens intresse. Dessa kan i många fall *sammanfalla*.

Om en av mina föreslagna regleringar införs (se avsnitt 8.2) menar jag att det bör tillföras intressen att ta hänsyn till för bedömningen om barnet i det enskilda fallet bör förhöras. Som tidigare nämnts anger FN:s barnkonvention att barnets bästa inte alltid är det intresse som ska ges företräde framför andra intressen. Däremot framhålls att om ett annat intresse ska anses väga tyngre, ska en lämplig avvägning ha genomförts. Förutom att väga det allmänna intresset mot barnets intresse, menar jag att man vid bedömningen av dessa båda bör ta hänsyn till *brottets karaktär* och *barnets egen vilja* i förhållande till ålder och mognad. Dessa två parametrar är som tidigare nämnts även av intresse vid bedömningen om vårdnadshavare bör närvara vid förhör.

Slutligen vill jag påpeka att barnets bästa är av stor vikt, och att jag anser att detta ska väga tungt vid en reglering om vilka intressen som ska tas hänsyn till vid beslut om barn ska höras till nackdel för den ena föräldern. Dock vill jag framhäva att bedömningen bör utgå från barnet i det enskilda fallet. I bästa fall, och enligt mig mycket ofta, står inte barnets intresse i strid med allmänhetens intresse – intressena sammanfaller. I sådana fall står den som har att bedöma om förhör ska genomföras inte inför några problem. Om barnets bästa i ett enskilt fall är att barnet inte ska förhöras förespråkar jag att lämplig avvägning görs mot allmänhetens intresse, med barnets bästa som viktig parameter.

8.4 Avslutande kommentarer och slutsatser

Som tidigare nämnts förhörs endast barn som vittne till våld mot kvinnan i nära relationer i 18 % av de fall barn bevitnat brottet. Oavsett om man anser att gällande rätt innebär att samtycke krävs eller inte, är jag bestämt av åsikten att vårdnadshavarna inte bör förfoga över rätten att besluta om en utredningsåtgärd eftersom de själva har intresse i utredningen. En misstänkt behöver inte samtycka till en husrannsakan för att åklagaren ska ha rätt att

företa denna i utredningssyfte. Då ska samtycke inte heller krävas av en misstänkt för att förhör ska kunna genomföras.

Vidare anser jag att man inte bör göra skillnad på brottsoffer. Barn som är *utsatta* för våld i hemmet, respektive barn som *bevittnar* våld i hemmet, är båda brottsoffer. Syftena för detta har redogjorts för tidigare. Om barn som bevittnar våld i hemmet får målsägandestatus kommer de ha samma möjlighet att förordnas särskild företrädare som barn som är direkt utsatta för våld. Med dagens reglering gör man skillnad på brottsoffer och brottsoffer, utan godtagbar grund härför.

Mitt andra alternativ är att förundersökningsledaren får besluta i lämpligheten av att barnet hörs. Denna lösning, samt den tidigare, syftar till att person som har intresse i utredningen inte ska kunna hindra utredningsåtgärder som kan bedömas nödvändiga, och i vissa fall helt avgörande. En vårdnadshavare med eget intresse i utredningen kan inte antas agera till barnets bästa.

Barnets bästa kan många gånger sammanfalla med allmänhetens intresse. Konsekvenserna av att förhöra barnet är enligt mig många gånger mer positiva än att inte göra det. Jag förespråkar att förundersökningsledare ska göra allt de kan för att lösa brott, så länge det inte innebär att barnets bästa ignoreras eller åsidosätts. Således borde förundersökningsledaren begagna sig av att barnet bevittnat våld mellan föräldrarna, då dessa brott annars är svåra att lösa på grund av bristen av vittnen. Ett barn är ett lika kompetent vittne som en vuxen.

Avslutningsvis menar jag att ett barn som bevittnat våld mellan föräldrarna inte under några omständigheter kan anses leva under förhållanden som uppfyller kravet om barnets bästa. Om förhör med barnet leder till att brottet klaras upp, skapar detta inte bara förutsättningar för ett rättvisare samhälle, utan allra främst bättre förutsättningar för det barn som bevittnat brottet.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Departementspromemorior

Ds 2004:56 *Barnen i brottets skugga*

Statens offentliga utredningar

SOU 1926:32 *Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning, andra delen - rättegången i brottmål*

SOU 1938:44 *Förslag till rättegångsbalk II, motiv m.m.*

SOU 1992:61 *Ett reformerat åklagarväsende*

SOU 1997:116 *Barnets bästa i främsta rummet – FN:s konvention om barnets rättigheter förverkligas i Sverige*

Propositioner

Prop. nr 5 år 1942 *Förslag till Rättegångsbalk*

Prop. 1983/84:187 *Om utredning av brott av barn under 15 år*

Prop. 1984/95:3 *Om åtalsunderlåtelse*

Prop. 1994/95:23 *Ett effektivare brottmålsförfarande*

Prop. 1998/99:133 *Särskild företrädare för barn*

Prop. 2005/06:166 *Barn som bevittnat våld*

Rättsfall

JO beslut 1995/96, s. 89 i JO:s ämbetsmannaberättelse: *De rättsliga förutsättningarna för inställelse av ett barn för förhör och läkarundersökning under en brottsutredning utan vårdnadshavares samtycke*, Dnr: 1654-1993

Rapporter

Brå rapport 2007:6 *Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer*

Brå rapport 2008:23 *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*

Brå rapport 2008:25 *Polisens utredningar av våld mot kvinnor i nära relationer*

Elektroniska källor

Berggren, Nils-Olof & Bäcklund, Agneta & Holmqvist, Lena & Leijonhufvud, Madeleine & Munck, Johan & Träskman, Per Ole & Victor, Dag & Wennberg, Suzanne & Wersäll, Fredrik: kommentaren till 29 kap. 2 § Brottsbalken (1962:700). I: Zeteo, version 1 juli 2013 (2013-11-24), <http://zeteo.nj.se/>

Fitger, Peter & Sörbom, Monika & Eriksson, Tobias & Hall, Per & Palmkvist, Ragnar & Renfors, Cecilia: kommentaren till 20 kap. 6 § Rättegångsbalken (1942:740). I: Zeteo, version april 2013 (2013-11-24), <http://zeteo.nj.se/>

Fitger, Peter & Sörbom, Monika & Eriksson, Tobias & Hall, Per & Palmkvist, Ragnar & Renfors, Cecilia: kommentaren till 23 kap. 4 § Rättegångsbalken (1942:740). I: Zeteo, version april 2013 (2013-11-24), <http://zeteo.nj.se/>

Lindberg, Gunnel: kommentaren till 23 kap. 6 § Rättegångsbalken (1942:740). I: Karnov, version 2013-10-01 (2013-11-15), http://juridik.karnovgroup.se/document/527328/6?versid=146-1-2005#SFS1942-0740_K23

Lindberg, Gunnel: Lexino, 23 kap. 6 § Rättegångsbalken (1942:740). I: Karnov, version 2013-07-01 (2013-11-15), http://juridik.karnovgroup.se/document/527328/6?versid=146-1-2005#SFS1942-0740_K23

Lindberg, Gunnel: Lexino, 23 kap. 10 § Rättegångsbalken (1942:740). I: Karnov, version 2013-07-01 (2013-11-15), http://juridik.karnovgroup.se/document/527328/6?versid=146-1-2005#SFS1942-0740_K23

Övriga källor

PM med utkast till förundersökningskungörelse m.m., Stockholm 1947

Litteratur

Asp, Petter & Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils: *Kriminalrättens grunder*, 2:a upplagan, Uppsala 2013

Azad, Azade & Christiansson, Sven Å: *Barn och ungdomar minns och berättar detaljerat efter att ha bevittnat dödligt våld*, SvJT 2012 s. 746

Bring, Thomas & Diesen, Christian & Wilton Wahren, Alexandra: *Förhör*, 3:e upplagan, Stockholm 2008

Diesen, Christian & Diesen, Eva F: *Övergrepp mot barn och kvinnor – den rättsliga hanteringen*, 2:a upplagan, Stockholm 2013

Ekelöf, Per Olof & Edelstam, Henrik & Pauli, Mikael: *Rättegång – femte häftet*, 8:e upplagan, Stockholm 2011

Lehrberg, Bert: *Praktisk juridisk metod*, 6:e upplagan, Uppsala 2010

Lindell, Bengt & Eklund, Hans & Asp, Petter & Andersson, Torbjörn: *Straffprocessen*, Uppsala 2005

Mattsson, Titti: *Barnet och rättsprocessen – rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, Lund 2002

Rikspolisstyrelsen: *Handbok: Brott i nära relationer*, 2009

Saldeen, Åke: *Barn- och föräldrarätt*, 7:e upplagan, Uppsala 2013

Sutorius, Helena & Diesen, Christian: *Expertrapport: Sexuella övergrepp mot barn – den rättsliga hanteringen*, Stockholms universitet, 1999